

משרד החינוך דתת ת"ת - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ר ו נ ו ת ל ע ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ע ר ו כ י ם ב י ר י נ ח מ ט ל י ב ו כ י ז

שנת העשרים

פרשת בא (תשכ"א)

ו"ג פסוק ט', ט"ז מצות תפילין

פסוק ט"ז

והיה לאות על ידכה
ולטוטפת בין עיניך
כי בחזק יד הוציאנו ה'
ס ס צ ר י ס

פסוק ט'

והיה לך לאות על ירך
ולזכרון בין עיניך
למען תחיה תורת ה' בפיך
כי ביה חזקה הוציאנו ה'
ס ס צ ר י ס

א. שאלה כללית בטעם מצות תפילין:

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה פרק ד' הלכת כ"ה.
קדושת תפילין קדושתו גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו
הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה ואינו מחרף מחשבות רעות
אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק...

הלכות תפילין ומזוזה ר' י"ג
הריב אדם להזהר במזוזה, מפני שהיא חובת הכלל המיד, וכל זמן שיכנס ויצא, יפגע
בזיכרון השם שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו וימלאו רגליו בטהרה ויחזיקו בזמנו, וידע שאין דבר
העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך
בדרכי משריט, - אמרו חכמים הראשונים (מנחות ט"ג): "כל מי שיט לו תפילין בראשו
ובזרועו יצויה בנגדו ומזוזה בפתחו, סוחזק הוא שלא יחטא", טהרי יס לו מזכירין
רבנים והן הם המלאכים שמצילים אותו מלחטאו, שנאמר (תהלים ל"ד) "חונן מלאך ה'
סביב ליראיו ויחלצם", בריו רחמנו דסייעו.

רמב"ן י"ג ט"ז ד"ה ולטוטפת בין עיניך

ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבה:
הנה מעת היות ע"ז בעולם מימי אנוש החלו הדעות להסתבט באמונה, מהם כופרים בעיקר
ואומרים, כי העולט קדמון (ירמיהו י"ב) "כחטו בה' ויאמרו לא הוא", ומהם טכחיסים
בידיעתו הפרטית "ואמרו איכה ידע אל ויט דעה בעליון" (תהלים ע"ג י"א), ומהם
טיווד בידיעה ומכחיסים בהטגחה "ויעשו אדם כדגי היט" (חבקוק א' מ"ד) שלא יטגיח
האל בהם ואין עמחט עבט או טכר, ויאמרו (יהזקאל ח' י"ב) "עזב ה' את הארץ".
וכאשר ירצה האלוהים בעדה או ביחיד ויעטח עמחט טופת בטנני סכחגו טל עולט
וטבעו, יחברר לכול בטול הדעות האלה, כי המועט הנפלא טורה, טיס לעולם אלוה
טחדטו וירוד וטטגיטו ויכול. וכאחר יהיה הטופת ההוא נגזר תחילה ספי נביא יחברר
מטנו עוד אמתת הגבואה "כי ידבר אלוהינו את האדם" (דברים ה' כ"א) ויגלה טרדו
אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עט זה התורה כולה ולכן יאמר הכתוב בטופתחט (טסות
ח' י"ח) למען תדע, כי אנוי ה' בקרב הארץ", לחורות על החדוט כי הט טלור טבראם
מיו, ואטר (טסות ט' י"ד) "בעבור חדע כי אין כטוני בכל הארץ", לחורות או
חיכולת טחוא טליט בכל, אין טעכב ביו, כי בכל זה חיו חטצרייס טכחיסט או
טטחפקיס, אט כן האותות וטטו-טיט הגדוליס עדים נאטניט באמונה חודא ובחורה כולה.
ובעבור כי הקב"ה לא יעטח אנה וטופת בכל דור לעיני כל רטע או כופר, יצור
אותנו טעטחט תמיד זכרון ואות לאטו רטו עינינו, ונעתיק חובר אל בנינו ובניחט
לבניחט ובניחט לרור אחרון, וחחטיר טאר בעצן חזה, כמו טחויב כרת באכילה חטץ
ובעזיבת חפסח, וחצריך טנכחוב כל טח סבראח אלינו באותות ובטופתחט על ידנו ועל
בין עינינו, ולכחוב אוחו עור על פחחי חבתיט במזוזה, וטנזכיר זה במינו גבוטר
ובערב, כמו טאמרו (ברכות דף כ"א ט"א) "אטח ויצו זאורייתח" טח טכחוב (דברים
ט"ז ג') "למען חזכור אה יוט נחחך טארץ מצויט כל יטי חייך", וטעטח טוכח בכל
טנה, וטו כל כיוצא בהן מצות רבות ליצואח סצריח, וחכל לחיות לבו בכל הדורות
עדה בטופתחט טלא יטחפחו ולא יחיה טחחיו טח לפוטח לחכחיס אטופח האלוהים,
כי הקונח טזוזה ביוז אחד וקבעח בפתחו ובחכון בענינה, כבר חודת בחורט הטולט
ובידיעת חבורח וחטגחחו, וגט נבטואח יהודה בכל פנות חתורה, טלבו חתודה טחטו
חבורח גדול טאר על ערטי רצונו טחוציאנו טעבדות לחרות וכבור גדול לזכות
אבותיהט חפפניה ביראט טטו, ולפיכך אמרו (פרקי אבות ב' טטנה א'): "חנה דחיר בטחון
קלה בעחטורה", טכולן חטורות וחכינות טאור, טככל טעח ארט מודה בתן לאלוהינו,
וכונת כל חטורות, טנאטנו באלוהינו ובודה אליו, חחוד בראנו וחיה כונת חיצולה,
טאין לבו טעטח אחר יצויה חראטונה ואין אל עליון חפץ בחחורצט טלבו טילע ארט
וירוד לאלוהיה אטר בראו...

... וטמן הנסיים הגדוליס חטפורטמיט אדם טורה בנסיט הנטתריס, טחט יטור חחורה
כולח, טאין לאדם חלק בחורה טטה רבינו, עד טנאטין בכל דברינו ומקרינו טכולט
נסיים אין בהט טעט וטנחגו טל עולט, בין ברביט בין ביחיד, אלא אט יעטח חטצרות

(בא תשכ"א)

ויחפרסמו הנסים הנסתרים בעיני הרבים, כאשר יבוא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו שאמר הכתוב (דברים כ"ג) "ואמרו כל הגויים: על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת? ואמרו: על אשר עזבו את פריה ה' אלוהי אבותם" שיחפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעוגשם, ואמר בקיום (דברים כ"ח י') "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" ועוד אפרש זה בעזרת השם. (הכונה לדבריו ויקרא כ"ו י"א).

- (1) מה ההבדל בין הרמב"ם לרמב"ן בטעם מצות הנחת המילין?
- (2) הסוה לדבריהם את הטעם הניחן ע"י בעל ספר החנוך בגליון בא תשט"ז. ההולך הוא בדרכו של הרמב"ם או בדרכו של הרמב"ן או בדרך שלישית?
- (3) שים לב: הרמב"ם מביא את מאמר הז"ל המעמיד על יד מצות המילין את מצות ציצית. ואילו הרמב"ן מעמיד על יד התפילין את מצות סוכה. הפוכל להסביר את סיבת ההבדל הזה בהחאם לחשובהך לסאלה?
- (4 x) הסוה לדברי הרמב"ן במקומנו (בסוף הקטע השלישי החל מן "וכונה כל המצוות...") את דבריו דברים ל"ב כ"ו ד"ה אשביחה מינוש זכרם עד "וזח טעם כי ידין ה' עמו" (נדפס בגליון האזינו השי"ז) מה הרעיון המשותף בדברי הרמב"ן כאן ושם ומה קשרו לפסוקנו כאן ולפסוק החוה בפרשת האזינו שם?
- (5 x) מה-משותף ל-3 הפסוקים בפרשת זארא (ה' י"ח; ט' כ"ט; ט"ו י"ז) המובאים ברמב"ן ולמה לא הביא גם את פס' ז' י"ז השייך א"י הוא לקבוצה זו?
- (6) המבר את המושג נסים נסתרים.
- (7) מה הקשר בין הקטע האחרון שבדברי הרמב"ן "ומן הנסים הגדולים המפורסמים" לבין כל דבריו הקודמים. ולשם מה מובא בהם הפסוק דברים כ"ג ג, מה שייכותו לעניננו?

ב. ט': והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך, כי ביד...
רמב"ן: שערנו והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך, כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים, למען תהיה תורת ה' בפיך.
נפירושו: שתחוב גל ירך ועל בין עיניך יציאה מצרים ותזכור אותה חמיד, למען שתהיה תורת ה' בפיך לשמור מצוותיו ותורתיו, כי הוא אדונך הפורך מביח עבדים.

אבן-כספי: הטעם כי עשותם העבודה הזאת ובכלל סדר הפסח שהוא מעשה נעשה במצות הידים ובהרגש העינים, הם אותות ורמזים, למען תהיה דת הים בפיהם, שהוא דבר חיצוני, אשר אה החיצוני הוא החקוי הפנימי, שהוא התכליה.

- (1) מהו הקושי המשותף העומד לפני שני המפרשים?
- (2 x) מהו הקושי הנוסף שאותו מיישב אבן-כספי בסוף דבריו?
- (3) מהו ההבדל בין שני הפרשנים בהפישתם את הפסוק מבחינה תחבירית?
- (4) מה כונה הרמב"ן באמרו "שערנו" ומה כונתו באמרו "פרושנו"?

ג. רשב"ם ד"ה על ירך: לפי עומק פשוטו יהיה לך לזכרון חמיד, כאלו כחוב על ירך כעין (שיר השירים ה') "הימני כחוחם על לבך".

ראב"ע ד"ה וחיג לך: יח חולקים על אבותינו הקדושים, שאמרו כל "לאות" ו"לזכרון" על ירך (משלי א') "כי לויח חז הם לראשך" גם "וקטחתם לאות על ירך" כמו (משלי ו') "קשרם על לוח לבך", גם "וכתבתם על מזונות ביתך" כמו (משלי ג') "כתבתם על לוח לבך". ומהו לאות ולזכרון? שיהיה שגור בפיך, כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים. ואין זה דרך נכונה. כי שם בתחילת הספר כתוב "משלי שלמה" והנה כל מה שתזכיר הוא דרך משל, ואין כחוב בתורה שהוא דרך משל חלילה. רק הוא כמשמעו, על כן לא נוציאו מיד פשוטו, כי בהיותו כמשמעו איננו מכחישים שקול הלעה, כמו (דב' י') "ומלחם את ערלח לבבכם", שנצטרך לתקנו לפי הלעה.

- (1 x) מה ההבדל העקרוני בין שני הפרשנים?
- (2) מה הן הוכחותיו של הראב"ע נגד דעת הרשב"ם?
- (3 x) החוכל להוכיח שאין הפשט כדעת הרשב"ם?